

שבת טיש

ספורים ואגדות • פנינים ופרפראות • מדות והליכות

מתוך הספר "שבת טיש"
כרך שישי בסדרה בע"ה

פנינים

וישב יעקב בארץ מגורי אביו (לז, א) - כתב רבי יהונתן איבשיץ, שיעקב בקש לתקן את מצות כבוד אב שבטל כשיש אצל לבן, ולכן דר אצלו עתה כדי לכבדו. וקמו לזה בראשי התבות וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען שהם בגימטריא לכבוד אב. (א"ל זיב)

וישב יעקב - וישב בגימטריא ש"ה, יאוש בגימטריא ש"ו, ללמדך שגם בזמנים קשים שדרוך האדם לבוא לידי יאוש, לא התנאש יעקב אבינו והיה תמיד למעלה מן היאוש במצב של ישור'ב - גימטריא ש"ה, אחד יותר מ"א"ש. (רבי לביב אהרן)

לך ינא ראה אתי שלום אחיך (לז, ד) - למה אמר לו בלשון 'נא' שהוא לשון בקשה, והלא הוא מצוה לשמע בקול אביו? ולמה נזק יוסף, והלא שלוחי מצוה אינם נזוקים? אלא שיעקב אמר לו לך 'נא' - נ"א מיל, ואם לא ימצא את אחיו ישוב לביתו. אולם יוסף הלך נ"ב מיל כמנן "מצוה" שנאמר "נסעו מצוה", ובמיל האחרון שלא נצטווה - נזק. (עשתי ויא)

וימצאהו איש והנה תעה בשדה (לז, ט) - ולהודיענו, כי הצורה אמת והחריצות שקר, כלומר מה שגור הקב"ה וקצב לאדם כך יהיה, ורבו השתדלוותו של האדם שקר ואין לו השפעה, שכן הקב"ה זמן ליוסף מורה דרך שלא מדעתו להביאו אל אחיו, להודיענו כי צעת ה' היא תקום. (הרמב"ם)

ויפשיטו את יוסף (לז, יב) - בזכות זה שיוסף לא הרחיק אחר הקב"ה על שאחיו הפשיטו את בגנתו ומכרוהו, והאמן שהכל לטובתו, זכה להציל בפסיון עם פת פרעה והפשיט בגנתו ויגס ויצא החוצה, ללמדך לקבל את הנגזרת ה' בשמחה ואהבה. (שפת אמת)

ויאמר יהודה לתמר פלתו שבי אלמנה בית אביך ע"י יגדל שלח בני (לז, יא) - ויאמר יהודה רמו לקב"ה ששם הו"ה בשם יהודה, אל תמ"ד פלתו נוטריקון תזרת משה רבנו, שהתורה ככלה שנתן לעם ישראל, שבי' - נוטריקון ש'מעון בן יוחאי לרמו לתורת הנסתה, אלמנה בית אביך - שותרת הנגלה והנסתר שרונים בגלות כאלמנה בבית ה', ע"י יגדל שלח בני - עד כי יבוא שילה הוא המלך המשיח, ויצא חתן לקראת כלה לקבל את התורה כלה. (פי חיים)

והיא לא נתנה לו לאשה (לז, ט) - תמ"ד נוטריקון תזרת משה רבנו שהיא התורה שבעל פה שנמסרה למשה בסני, שג"ה נוטריקון ש"ני לזחות אבירות שהיא התורה שבכתב, וכשראית תמר שלא נתנה לו לאשה, לחבר את התורה שבעל פה לתורה שבעל פה, הפקידה עצמה ואף להשרף באש, מפני שאין להפריד ביניהן, ש"אין אמתנו אמה אלא בתורתיה" - שבכתב ועל פה יחד, כדברי רב סעדיה גאון. (חסד לאברהם)

לאיש אשר אלה לו אנכי הרה (לז, טז) - ראשי התבות וסופיהן בגימטריא יהודה ב'יעקב, וכאן רמזו לו תמר למי תרתה. אבל הספימה למסר נפשה ולאבד שלש נפשות, כדי שלא להקלימו ברבים. (ברך לוד)

ספורים בפרשה

וישב יעקב בארץ מגורי אביו (לז, א) מביא רש"י מדברי המדרש, "בקש יעקב לישוב בשלוה, קפץ עליו רגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישוב בשלוה, אומר הקב"ה לא ידן לצדיקים מה שמתקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישוב בשלוה בעולם הזה". וכבר העירו רבים, כי במקור דברי המדרש הנסח הוא "אמר השטן" ולא אמר הקב"ה, והוא דבר המסתבר שהשטן מקטרג ואין לו מנוח פאשר הצדיקים מבקשים לישוב בשלוה, ואלו הקב"ה חפץ בשלותם של צדיקים. ומספר רבי דוד פלדמן רבה של לפצ'ה, כי בצעירותו התקשה בדרך למה נכתב ברש"י באופן שונה מדברי המדרש, עד שמצא השערה כי בדפוס נכתב תחלה 'אמר השטן', ואחר כך תקנו 'אמר השם', ואחר כך העתק ונשתנה 'אמר ה' תברך' ומשם נספח הנפוץ 'אמר הקב"ה'. והתקבלו הדברים על לבו, כפי שמצינו פעמים רבות ששנו המדפיסים מתוך חסר הבנת ראשי התבות. וספר רבי דוד: "פעם בקרתי אצל גאון מפרסם, והראה לי קשי הבנה בפרוש רש"י בש"ס, ונדחקתי לישובו, אך הוא אמר לי כי הוא טעות הדפוס. ובילדותו שהיתה בי העותי פני ואמרתי לו, אם נגיה בכל מקום שקשה לישובו, נעשה את העקב למישור, והיה לו לגער בי בנזיפה כי באמת הביא הרבה ראיות לדרביו, אך הוא השיב לי בדרך החכמים שדבריהם נשמעים בנחת. בנני עליה להודות על האמת כי פרושך דחוק כבונת רש"י ז"ל, ותדע שלאחר אריכות ימים ושנים נקדם את פני רש"י ז"ל בעולם האמת, וגם את פני 'הבחור העזעזע' - המדפיס ששנה את דברי רש"י. לי יתן רש"י יישר כח על שתליתי את הטעות במדפיס, וישבתי את דבריו באופן ישר ומבורך בלי חזק. ולך יתן המדפיס יישר כח שלא תלית את הטעות בו, אלא דחקת את עצמך בישובים דחוקים כדי לישובו..."

עלמכרם בכסף צדיק ואביון בעבוי נעלים (הפטרת וישב) בימי עונותיו, למד רבי יצחק אלחנן ספקטור מקובנא ביישיבת וולוז'ין, והיה שרוי בדחקות ועניות. בגדיו היו בלויים, נעליו מרפסות וקרועות, אולם הוא התמיד בתורה מתוך הדחק במסירות נפלאה. הקר הלך והחמיר, ומחסר ברירה נסה להתחנן בפני אחד מבני העיר שהתפרנס ממכירת נעלים, שיעניק לו זוג נעלים לרגליו. אולם הלה סרב, והציע לנער לעבד בתנאות זמן מסוים השוה לערוך זוג נעלים. רבי יצחק אלחנן סרב להצעה, והעדיף להמשיך להתנסות בפר העז, אך לצל את הזמן ללמוד התורה. לאחר שנים, כשיצא שמו של רבי יצחק אלחנן בגדול הדור, הגיע פעם לבקרו בעיר וילנא, והעיר בלה התרגשה לקבל את פניו, ונגידי העיר נאבקו על הזכות לשמש אכסניה לאורח הדגול, ועל הזכות להדפיס את כתביו ולהוציאם לאור עולם. אחד מאלו שהשתוקקו להדפיס את חבנריו, היה אותו סוחר נעלים, שבקש עתה לשלם את כל הוצאות ההדפסה. אלא שרבי יצחק אלחנן זכה אותו ואמר בתקופתו: "עכשו אתה נזכר? היכן היית בשעתו כשבקשתי ממך זוג נעלים וסרבתי? עכשו כבר מאחר מדי!"

וישב יעקב בארץ מגורי אביו (לז, א) מביא רש"י מדברי המדרש, "בקש יעקב לישוב בשלוה, קפץ עליו רגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישוב בשלוה, אומר הקב"ה לא ידן לצדיקים מה שמתקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישוב בשלוה בעולם הזה". וכבר העירו רבים, כי במקור דברי המדרש הנסח הוא "אמר השטן" ולא אמר הקב"ה, והוא דבר המסתבר שהשטן מקטרג ואין לו מנוח פאשר הצדיקים מבקשים לישוב בשלוה, ואלו הקב"ה חפץ בשלותם של צדיקים. ומספר רבי דוד פלדמן רבה של לפצ'ה, כי בצעירותו התקשה בדרך למה נכתב ברש"י באופן שונה מדברי המדרש, עד שמצא השערה כי בדפוס נכתב תחלה 'אמר השטן', ואחר כך תקנו 'אמר השם', ואחר כך העתק ונשתנה 'אמר ה' תברך' ומשם נספח הנפוץ 'אמר הקב"ה'. והתקבלו הדברים על לבו, כפי שמצינו פעמים רבות ששנו המדפיסים מתוך חסר הבנת ראשי התבות. וספר רבי דוד: "פעם בקרתי אצל גאון מפרסם, והראה לי קשי הבנה בפרוש רש"י בש"ס, ונדחקתי לישובו, אך הוא אמר לי כי הוא טעות הדפוס. ובילדותו שהיתה בי העותי פני ואמרתי לו, אם נגיה בכל מקום שקשה לישובו, נעשה את העקב למישור, והיה לו לגער בי בנזיפה כי באמת הביא הרבה ראיות לדרביו, אך הוא השיב לי בדרך החכמים שדבריהם נשמעים בנחת. בנני עליה להודות על האמת כי פרושך דחוק כבונת רש"י ז"ל, ותדע שלאחר אריכות ימים ושנים נקדם את פני רש"י ז"ל בעולם האמת, וגם את פני 'הבחור העזעזע' - המדפיס ששנה את דברי רש"י. לי יתן רש"י יישר כח על שתליתי את הטעות במדפיס, וישבתי את דבריו באופן ישר ומבורך בלי חזק. ולך יתן המדפיס יישר כח שלא תלית את הטעות בו, אלא דחקת את עצמך בישובים דחוקים כדי לישובו..."

וישב יעקב בארץ מגורי אביו (לז, א) מביא רש"י מדברי המדרש, "בקש יעקב לישוב בשלוה, קפץ עליו רגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישוב בשלוה, אומר הקב"ה לא ידן לצדיקים מה שמתקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישוב בשלוה בעולם הזה". וכבר העירו רבים, כי במקור דברי המדרש הנסח הוא "אמר השטן" ולא אמר הקב"ה, והוא דבר המסתבר שהשטן מקטרג ואין לו מנוח פאשר הצדיקים מבקשים לישוב בשלוה, ואלו הקב"ה חפץ בשלותם של צדיקים. ומספר רבי דוד פלדמן רבה של לפצ'ה, כי בצעירותו התקשה בדרך למה נכתב ברש"י באופן שונה מדברי המדרש, עד שמצא השערה כי בדפוס נכתב תחלה 'אמר השטן', ואחר כך תקנו 'אמר השם', ואחר כך העתק ונשתנה 'אמר ה' תברך' ומשם נספח הנפוץ 'אמר הקב"ה'. והתקבלו הדברים על לבו, כפי שמצינו פעמים רבות ששנו המדפיסים מתוך חסר הבנת ראשי התבות. וספר רבי דוד: "פעם בקרתי אצל גאון מפרסם, והראה לי קשי הבנה בפרוש רש"י בש"ס, ונדחקתי לישובו, אך הוא אמר לי כי הוא טעות הדפוס. ובילדותו שהיתה בי העותי פני ואמרתי לו, אם נגיה בכל מקום שקשה לישובו, נעשה את העקב למישור, והיה לו לגער בי בנזיפה כי באמת הביא הרבה ראיות לדרביו, אך הוא השיב לי בדרך החכמים שדבריהם נשמעים בנחת. בנני עליה להודות על האמת כי פרושך דחוק כבונת רש"י ז"ל, ותדע שלאחר אריכות ימים ושנים נקדם את פני רש"י ז"ל בעולם האמת, וגם את פני 'הבחור העזעזע' - המדפיס ששנה את דברי רש"י. לי יתן רש"י יישר כח על שתליתי את הטעות במדפיס, וישבתי את דבריו באופן ישר ומבורך בלי חזק. ולך יתן המדפיס יישר כח שלא תלית את הטעות בו, אלא דחקת את עצמך בישובים דחוקים כדי לישובו..."

וישב יעקב בארץ מגורי אביו (לז, א) מביא רש"י מדברי המדרש, "בקש יעקב לישוב בשלוה, קפץ עליו רגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישוב בשלוה, אומר הקב"ה לא ידן לצדיקים מה שמתקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישוב בשלוה בעולם הזה". וכבר העירו רבים, כי במקור דברי המדרש הנסח הוא "אמר השטן" ולא אמר הקב"ה, והוא דבר המסתבר שהשטן מקטרג ואין לו מנוח פאשר הצדיקים מבקשים לישוב בשלוה, ואלו הקב"ה חפץ בשלותם של צדיקים. ומספר רבי דוד פלדמן רבה של לפצ'ה, כי בצעירותו התקשה בדרך למה נכתב ברש"י באופן שונה מדברי המדרש, עד שמצא השערה כי בדפוס נכתב תחלה 'אמר השטן', ואחר כך תקנו 'אמר השם', ואחר כך העתק ונשתנה 'אמר ה' תברך' ומשם נספח הנפוץ 'אמר הקב"ה'. והתקבלו הדברים על לבו, כפי שמצינו פעמים רבות ששנו המדפיסים מתוך חסר הבנת ראשי התבות. וספר רבי דוד: "פעם בקרתי אצל גאון מפרסם, והראה לי קשי הבנה בפרוש רש"י בש"ס, ונדחקתי לישובו, אך הוא אמר לי כי הוא טעות הדפוס. ובילדותו שהיתה בי העותי פני ואמרתי לו, אם נגיה בכל מקום שקשה לישובו, נעשה את העקב למישור, והיה לו לגער בי בנזיפה כי באמת הביא הרבה ראיות לדרביו, אך הוא השיב לי בדרך החכמים שדבריהם נשמעים בנחת. בנני עליה להודות על האמת כי פרושך דחוק כבונת רש"י ז"ל, ותדע שלאחר אריכות ימים ושנים נקדם את פני רש"י ז"ל בעולם האמת, וגם את פני 'הבחור העזעזע' - המדפיס ששנה את דברי רש"י. לי יתן רש"י יישר כח על שתליתי את הטעות במדפיס, וישבתי את דבריו באופן ישר ומבורך בלי חזק. ולך יתן המדפיס יישר כח שלא תלית את הטעות בו, אלא דחקת את עצמך בישובים דחוקים כדי לישובו..."

רבי משלם פניבול ה'רמז מזבאריז ז"ע

ליום ההוללה, כ' בכסלו תתקנ"ה

מגדולי אונגו ועדיקי דורו, ומחבר הספר "שיר דברי אמת" שנקשר לאחד מספרי המדור גולום העליונה, וצדיקים רבים העידו כי למדו מפיו כבר בצעירותם ועשה עליהם רשם לכל חיייהם. מצד אפיק היה נכבד ונחשבת יחסותו, ועוד זכה להוקרה אצל המדי מזורישל, ואצל צדיקי דורו בהם המדי ומקוטטוב בו ראה את רבו המבוקש.

אגונות בתורה היתה לשם דבר, אולם הוא סרב לעשות תורתו קרדם לחפר בו, והיה נורח מן הקבול. בספרו חתב הרבה נשבח הענין, ואמר על עצמו כי בצעירותו בא אליו היציר הרע ובקש לכבדו בסגרות גבוהות, ולא רציתו לקבל שכן פחתיו רק באמת. תלמידו בעל "עריב נחל" מביא מפני הדחשים בספרו "לכשי שרד" בעל פניבול גדול בהלכות מקואות, וכן מוזר פסק הלכה שבו ב"פיתוח השקפה" על השקפת עיקרו בענין ספק המהיר להרר שאין בו ארבעים סאה. תלמידו זה בקש פעם להוכיח לבני עירו את אגונות רבו, אולם הוא עשה עצמו אחר שאל ידע, ואמר לו: "כמה יגיעות יגיעי עד שפסקתי שלא אראה למנותי כלפי חוץ, וברצוני שאאבד עולמי בשעה אחת!! וספר על עצמו, כי פעם חש תשובה על הניתח תפשו שמושגת רבו, ואחר שראה שהחשק גבר אצלו יותר מדי משפן ידו מקרה, והבין כי זו פלגת הבעל דבר, שכן "למה אני חש תשובה כוזב בהנחת תפשו של רש"י ורבונו תש"?

על הפסוק "אתה אלקך תרא" אותו דרשו חז"ל לרבות תלמידים חכמים" כתב, כי גם תלמידים חכמים צריכים לראות את המורה והתורה... ואת הפסוק "ויפן כל רכה וירא כי אין איש דרש, כי בכל מצב שיקראם נמצא בו ויכל הוא להביט אנה ואנה ויראה כי אין שום אדם שיכול להקטין או להיטיב שמו, אם לא הקדיה גורו כן, ובכל מצב בחיים אין איש אלא המורה ויתרד בעצמו.

בספרו הוא מביא את השקפת החסידות על למדו התורה, שפסוקו להביא את האדם לידי זכיונה בבוא העולם, וזו הנקודה ללמד "תורה לשמה" - לרבות בדין ויחבר, ופאמעות למוד התורה העליונה את האדם לידי שפלות וענינה ומלחמה את לבו ודעתו, ולתפחה ביד להתחבר בבורא, על שישתחו לו חלק פדיוני רבי חיים מוהלוצ'ין ב"פנש החיים", ובאר "תורה לשמה" - לשם התורה עצמה, להשיג נדעית ולהוסיף לקח ולפלוס בתורה, שכן אלה המורה היתה רק זכיונה נמצא בו באמירת התלמיד או באמירת פרק או משנה אחת כל ימי בדיקתו, וזו היתה החתולת לשם שמים בין החסידים ומתגבריהם בדרך עבודה ה', ואלו ואלו דברי אלקים חיים.

יוסי דעת

השם תמר משמש לרוב לשם אשה, והראשונה שבה תמר אשת יהודה, וכן תמר אחות אבשלום ובתו, וכן המועתת של בית רבי שנקרא כולו על שם תמר. השם תמר הוא גם שם מקום, כנמאר בברית רבי'ך "חיושב בחצוצת תמר". אך כמענין לראות בשם כבד שימש בעבר גם לזכר, וכן נקרא אחד מגדולי הראשונים רבנו תמר ב"ר מנחם, שהיה חברו של הר"ש באשכנז, ובנו רבנו מנחם בן רבנו שאל את חיה אור-זרעו בני של ר' יצחק בעל "חור אור" הדורע, מציינים גם לשם "תמר בר אדי" הנזכר בירושלמי ביצה (פ"ה א"ב) אלא ששם הנוכח שהרגיל בו יעקב בר אדי, וא' שגרסה זו מובאת ב"ספד חסידים" (מהדורת מקציע רומנים), כבר העירו שם שם כנראה בעת הדפוס.

היו שאסור לקרוא לזכר שם של אשה ולהפיר, מנהג הנפוץ בימינו בקרב ארצות התורניים, וזאת מפני "לא לביש רבו שמלת אשה", ואף רבי חיים בקביבטי וזכיר בהמקרא ומרבי חז"ל הראשונים שלא חששו לכך, והפליא ללקט ע"ש מקומות של שמות המשמשים לזכר ונקבה, ובהם גם השם תמר כנמאר, וכן כבת ש"ת מורש"ם שיש שמות מיוחדים כמו "סחנה" ו"מזל טוב", ורגילים להשתמש בהם לזכר ולנקבה, וידועים השמות "מנחה" ו"ינה" המשמשים לזכר ונקבה וכבר נזכרים אצלי, וידועים קדמונים בשמות אלו, וכן כתב הר"ש ברובי הימים על השם מרים שהוא שם, ו"חורב מריאם בשם זכר ונקבה, כמו אביה חזון ועיפה פלגש לכל ויתורים רבים", ואף יתכן שיש להבחין בין שמות שנכרו בין רגילים בדרות ראשונים שהם משמשים לזכר ונקבה, לעומת הדחשים בדרוג, כפי שאמר רבי שלמה זלמן אירבך, ש"אין לזה לא טעם ולא ריח לתת שם לבת ערביש אשה".

שם תהתירו לקרוא לבו על-שם זקנתו, או לבת על-שם זקנה, בשינוי השם ובחתימה לזכר ונקבה, וכפי שנוכח הרב מבוטשטאש "רבים נהוגים ליחן על נקיבת על-שם זכר בשינוי קצת", ובי"ת המאור" כתב שמוצא טעם לשם אלישע בו אביה, שנקרא על-שם אמו אלישע מנחה בשבת והולדו וקרא אותו אבי אלישע על-שמה, וכן משער שרבי ארי' אומר שמעון בן פיז נקרא על-שם אבי זקנתו יהודית, שכן פיז היתה בתם של רבי חייא ויהודית מנחם אביהם, וכן ידוע שהסטימילר הורה לבתו לקרוא לבת שנולדה לה בשם הקבוצי, שיש לה האותיות אברהם ויערה על-שם דודם חזון אי"ש, אך רבים הפסידו חלק לעשות כן, והמליצו על הקרא לבנו בשם אשה, אך דברי חז"ל בקדושי: "אוי לו למי שבניו נקבת" וברפר החמירו שלא להניקם שם נקיבה על-שם זכר, כי יבכר מנתיקים לה זכר ונפר לו לא ידעה לה המשר הדורות, וכפי שכתב מררה"ר "לשער הגלגולים" ש"פצמנים נתגלה האיש בנוף נקבה לסיבת איה עוון", האשה אחת יצאה וכתב בורלה", וזהו ה"ו", וכן הטיק "ביצץ אליעזר" ש"לעגלבוש חוש לעגבו לו יקראו לנקבה אחר שם של זכר".

ב"מדרש פנינים" שם רבי מנחם מדינת מדינת מדינת, כי "מה שהעולם נשקרא על-שם חמותו איידל שומנכה שיביטנו כנודע, ויש הפקעות: שמואל אידל" - ש"מ אביר ר' יהודה), אולם בהמשך מסופר על ר' שמה אחת ש"היתה בעלת נמילות חסדיה ביתה כמו בחינת הדכ ושמה ידעה, ואחר פיתיה נולד בו לבתה העולה את שמו ד', ואמריה כי ממותת השאה חלה עליה בעלמא דנרבא לעלמא דנרבא, ועליה הראשונה ה"ל שבעט דו כמו שאמר מאסא לכל הממותת ונ', והוא ספר החדשה ה"ל בשבת הגדולה, ואמר כי עתה הוא שבת הגדול שבעת עשרה לחדש והוא נשאי לבניו, וכן עתה יש לו עור עליה", ולעומת זאת מביא ב"ר צדיקים" כי רבי מנחם מקורין "הפסידו שלא לקרוא לזכר אחר שם נקבה, אפילו אם רצוהו אמו של אביו הלה, והפסידו בשינוי".

טרף טרף יוסף?

אחד מגדולי אונגו וצדיקי רומניה, היה רבי חיים מרדכי זולר, ששמש ברבא של העיר גיאמץ במשך פיובל שנים, ונחשב לפוסק בה"א הידיעה של יהדות רומניה, את פניו "אבי העגונות" קנה בעקבות מסירותו הנפלאה להחיר עגונות בימים הקשים שבאו על ישראל בשתי מלחמות העולם, ובכך עמדו נפעמים אל מול חכמתו ונגדל תושביתו להחיר את נשות ישראל מעיגונותן ולהקמת ביתן מחו"ש. הוא הכניס את עצמו ראשו ורבו בתחום הלכתי סבוך זה, ומן השמים סיעו בידו לכבד הלכה חמורה זו ללא מכשול. רגיל היה לחזר על אמרה שאמר רבי אהרן חיון מחכמי הספרדים, כי כל הזכה להחיר עגונה אחת בזמן הזה, פאלו בנה אחת מחרבות ירושלים העליונה, ואכן זכה במשך יובל השנים שפחה ברבנות, לקומם הרבה חרבות פאלו. אחת העגונות שהחיר, יהיה בתו של רבי מאיר אריק, מגדולי פוסקי דורו, שחתנו נעלם לאחר ש"יצא בשנת תר"פ מוינה לבודפשט בעניני מסחר, ועקבותיו נעלמו. לאחר תקופה הגיעה עדות של סוכן משטרה בשם משה פרנץ, יהודי מומר, שהעיד על מותו של הבעל האובד, והתעוררה שאלה הלכתית אם נתן לסמך על עדותו ולהחיר את האשה שעגונה שנותרה בזדה עם שלש בנות קטנות. מאביה, שהיה כאמור פוסק נודע בעצמו, נמנע להכנס לעיב הקורה, והוא הפציר ברבי חיים מרדכי לטפל בענין, והוא אכן מצא דרך להחירה בדת וכדיון.

פעם ארע מעשה פלא עם עגונה מנותה קהלתו גיאמץ, ובעקבות מעשה זה נמנו הכל וגמרו כי רבם זוכה לסייעתא דשמיא מיחדת ואין תקלה יוצאת מתחת ידו, ומעשה שהיה כך היה.

אחד מבני העיר, יהודי בשם אברהם מושקוביץ, גיס בעל-כרחו לצבא בעצומה של מלחמת העולם הראשונה, והותיר בביתו את אשתו הצעירה וילדם הקטן, במשך תקופה ארבה שמור החיל על קשר מכתביה מן החזית עם משפחתו, דוח באופן תדיר על שלומן ועל התקבולת שבהם הוא משתתף, ובני משפחתו המתונו בקצרותו לשובו בשלום הביתה, אולם לפתע פתאום נפסק הקשר, והמכתבים חדלו וכל אותי חיים לא התקבלה תשובה. יום רדף יום, והחירה לשלומן גברה, אך עדין פעמה גלב בני המשפחה התקווה, כי ר' אברהם עדין בין החיים, אלא שעקב טרדות המלחמה נבצר ממנו לכתב לביתו. אולם הנה נדמו רעמי המלחמה העולמית שהחלה בשנת תרע"ד הארץ והסתמיה לאחר ארבע שנים ארבות ומיסרות, ועדין אין זכר לאברהם הצעיר, רב היהודים המגיסים לצבא מבני העיר כבר שבו הביתה, וממנו לא מגיעה כל דרישת-שלום, וגרוע מכך היה, כאשר אל ביתו התקבלה חבילה שנשלחה בידי הדואר הצבאי, וכשזו נפתחה נמצאו בה חפציו האישיים של החיל היהודי אברהם מושקוביץ, ואבל גדול השתחרר בבית המשפחה, אמנם הם עדין לא סמכו לחלוטין על חבילת החפצים לבדה, וערכו חקירה ודרישה בענין, ועם כל הפרטים שנתקבלו נטו בני המשפחה להאמין כי הוא נספה בקרבות, ומשום-מה לא תעדה הרגינות בידי ראשי הצבא, הידיעה הלחלה אט-אט בלב הקרובים, הילד הקטן החל לומר קדיש אחר אביו כפי שלמדוהו, והאלמנה הצעירה התאבלה עליו בלב נשבר ויגונה היה כבוד מנשוא.

עברו ימים ושבעות, וקרובי המשפחה החלו לדבר על לב האלמנה הצעירה, כי עליה להקים את ביתה בשנית ולשקם את חייה. פנתה זו אל המרא דאתרא רבי חיים מרדכי, ובקשה התר נשואיו, ספרה באזניו את אסונה, פרטה את כל הפרטים שהיו בידיה, אלא שהרב היה סרוד באותה שעה בענין אחר ובקש מנהג להכנס אליו וצדמונות אחרת, אלא שגם כאשר שבה לעובה זו אל הרב לבאחר זמן-מה, דחה אותה שוב הרב באמתלה אחרת, וכך חזר הדבר ונשנה פעמים רבות, ובכל פעם שפנתה האשה לבקש מהרב התר מענינותה, דחה אותה הרב באמתלאות שונות, ובכל פעם הסביר לה בתוצאים אחרים מדוע הוא לא יכול להתפנות עתה לטפל בענינה. הגיעו הדברים לידי כך שהאשה השפילה להבין, כי הרב מתחמק משום-מה ממנה באופן מתפון, ולא ידעה את סבת הדבר, היא ספרה את הדברים לבני משפחתה הפורחת, וכמה מדודיה, שהיו מחשבוני הקהילה ביאס, הגיעו אל הרב והחלו לנסות להשפיע עליו לכתב לה התר עגונה, ו"לא - תאץץ לחפש ישע אצל רבנים אחרים", אמרו, והוסיפו כי "סרובו של הרב עולל להתפרש כערעור על ההתר, ולא בנקל תוכל האלמנה הצעירה למצוא את זוגה".

נעתר רבי חיים מרדכי לבקשתם, והודיע כי הוא התחיל לטפל בענין, בנהוג החל הרב בחקירות ודרישות, ואף הגיע למסקנה הרצויה מבחינת בני המשפחה, כי אכן נתן לכתב לה התר מענינותה, ואף קבע תאריך מסכם לכתיבת ההתר. ביום המיעד התצטבו כל בני המשפחה בבית-דינו, והמתונו בקצרות, אם כי ביראת הכבוד, לכתיבת הפסק המיחל, והנה נוסל הרב את הקלמוס בידו ומתחיל לכתב, ואף הספיק לכתב רק שורות אחדות, והעט אשר בידו נשבר ולא היה יכול להמשיך לכתב בו. החלו הנוכחים לפשפש בכיסו כדי לשלף עט אחר, אולם לביש מלגם לא מצא אף אחד עט לכתיבה, ומחמת כן נאלצו לדחות את זמן כתיבת ההתר כמועד אחר, בפעם השניה כבר הגיעו בני המשפחה כשהם מצידים בכמה כלי כתיבה חלופיים לכל מקרה, אלא שהפעם לא היה צורך בהם, הקלמוס של הרב נותר תקין עד ששים לכתב את כל ההתר בפורטורט, כשהוא מנמק באריכות את הנמוקים להתר ומסיק לעלכה כי העגונה נחשבת אכן לאלמנה והיא מתרת לכך אדם, אלא ששוב התרחש משהו מוזר בעליל, בשיעה שההתר כבר היה מוכן ומזמן, ולא נדרש אלא להוסיף את חתימתו של הרב, נתקלה ידו בטעות בקסת הדין שעמדה בצד, וזו התהפכה על פיה וכל הדין שבקסת נשפך על הגליון כלו וכתמים גדולים של דיו התפשטו עליו, הרב נותר לרגע המום, ולאחר מכן תפס בידיו את גליון ההתר עליו עמל שעה נפרת, קרע אותו לגזרים, והכריז בקול גדול: "לא אתן יותר שום התר במקרה הנוכחי!" הודעתו נפלה פרעם על בני המשפחה, ובראשם האלמנה הצעירה שבה שפחה להשתחרר ממבלי הענינות, אך גם הם הסכימו כי יש כאן עכוב שמיימי בעליל, ולא הוסיפו לדבר עם הרב מלה בענין.

חדשים ספורים עברו, והנה בא הרוג ברגלי! אברהם מושקוביץ, החיל האובד, שפכלם היו בטוחים כי הוא נהרג במלחמה ואשתו כמעט נשאה מחדש, חזר הביתה כשהוא בריא ושלם. ההלם היה מזלזל, והתברר כי במהלך המלחמה נפל החיל בשבי האויב, ועקב כך נבצר ממנו לחלוטין להמשיך לשמור על קשר עם משפחתו, ואף לא הודעה קצרה על כי הוא חי ונתון בשבי, רק אחרי תקופה מסוים המלחמה, כאשר נערכו חלופי שבוים, השתחרר מפלאו ומהר לשוב הביתה, והפעוה של האישה חי וקים הערידה את העיר ואת הסביבה פלה, יהודים ושאינם יהודים שזווחו פלם בהתפעלות על הרב היהודי שזוכה לשמירה עליונה כדי שלא יפשל חלילה בהוראותיו, והערצתו אליו גברה יותר.

כשספרו לרבי חיים מרדכי על הרעש הגדול שהתעורר בעיר עקב הספור הנפלא, אמר: "הרי יודעים אתם על כמה אני מתמרס תמיד להחיר עגונות, ומתפנה מכל עופקי ונתון את נפשי כדי לחפש התרים למענו, אך הפעם בקשתי מיד להשקיע את עצמי בענין, אלא עוד בפעם הראשונה שהעגינה הגיעה אלי לא חשתי את התחושה הרגילה אותה אני מרגיש בכל פעם שלפתיחי מגיע מארע פזה, ולא הרגשתי כל מש"כה בלב להודקק להתרה, ראיתי בקך סמן כי בעלה חי, ולפי אמר לי כל העת כי אין להחיר אותה להנשא, ומטעם זה דחיתי אותה שוב ושוב בכל מיני אמתלאות, אלא שרובו עלי הפצרות בני משפחתה ולא יכלתי לדחות עוד, אירא חמוס עלי מן השמים והראו לנו במופת, כי אסור לדחק את השעה!"

יעזב בגדו אצלי

רבי יצחק אלתרן גיבולטר, יהודי יקר ערך שנפטר רק לפני שנים ספורות, היה פעין גשר היסטורי עם הדורות הקודמים בטרם עלה הכורת על יהודי אירופה בשואה האיומה. בסדרת ספריו "יסר יפוני", בהם תאר את מארעות חייו מאז לדתו בקובנה בשנת תרפ"ט, דרך מסכת היסורים והתלאות שסבל בשואה יחד עם בני משפחתו עד לנס הצלתם המפלא ועלייתם לארץ ישראל, הוא שקע ספורים רבים על הליכות חייהם של יהודים כשרים וישרים שחיו בדור העבר, ורבות נתן ללמד מהם ומחליכותיהם דרכי הנהגה בעבודת ה' וביחוד בעניינים שביין אדם לחברו.

בעיר קובנה עמד בית מדרש גדול בשם 'הנביזר', שנבנה בידי נדיב בשם זה, ושם היו יושבים תלמידי חכמים מפלגים שהיו מכנים 'פרושים', שכן הם פרשו מביתם וישבו בבית המדרש בכל ימות השבוע, ורק בשבתות היו שבים לביתם. וכך היו שבים מדי מוצאי שבת לשבוע נוסף של למוד והתעלות, כשהם מנתקים מכל הבלי העולם הזה ושקועים בתורה ועבודה וחקון המדות. בלילה היו נחים מעט על ספסל בעזרת הנשים, ומתגברים שוב לעבודת בוראם בפרישות מחלטת.

"ברצוני לספר על אחד מצדיקי הדור, שלמד במקום ונמנה על הפרושים", מספר המחבר, "במעשה נורא זה חזיתי אני, ויבוא זה וילמדנו על גדלותם".

"לאבא היתה חנות נעלים גדולה בשם 'חנות נעלים גיבולטר'ס'. אבא עצמו עסק ביצור הנעלים עם הפועלים, ובסעיקתא דשמיא הצליח אבא בעסקיו והיה עשיר מאד בשנים דאז, והברכה שרתה בכל עסקיו. לאחר הלחתי חלה אבא כאשר התכופה בחנות, וקבל ארוע מחי, והוא אף בן ארבעים ושתים שנה. אבא שכב מחסר הפרה במשך בשלשה חדשים, ושב לאיתנו כתשעה חדשים לאחר מכן, אך הוא לא התאושש לגמרי ונשאר חולה לב, והיה עליו להזהר מכל מאמץ מיוחד.

"בהיותי בן חמש הייתי שוזה בחנותנו יחד עם הורי, שכן הלמודים בליטא התחילו רק מגיל שבע, ולכן ראיתי מעשה זה. באחד מימי החרף, כאשר הקר היה פעורים מעלות מתחת לאפס, וביום כזה היתה סכנה ללכת ברחוב בשל הקרח והשלגים, אף אם היו לבושים בגדים מחממים. בליטא דאז לא דאגו העיריות לפניו השלג במדרכות ובבבשים כמו בזמננו. בחנותנו דלק תנור ברזל והפיץ חם על ידי פחמים. לפתע נכנס לחנות אחד מהפרושים מבית המדרש הנביזר, ובקש מאבא צדקה בעבור מצוה חשונה. מחמת עניו הלה הצדיק הפרוש ללא מעיל עליון עבה, ויתכן אף שחשש מאסור שעטנז, ועטה על גופו רק מעיל דק. ובעוד שפתיו פחלות, שניו נוקשות וכלו רועד מקר, ספר לאבא על מסרת בואו. בליטא, כאשר אספו בסף לצרף מצוה לא הלכו למקומות רבים כדי לאסוף בסף, אלא פנו למקום אחד לפי דעתו של העוסק בעניו, ושם קבלו את כל הסכום שבקשו. כשאבא ראה את הפרוש הצדיק רועד מקר, נתן לו מיד את הסכום שבקש, ובמהירות פשט את מעיל הפרוה שלו וכסוהו. הצדיק הפרוש לבש את מעיל הפרוה בידעו שאם אבא לובשו הוא יכול להיות סמוך ובטוח בי נקי הוא משעטנז, שכן אבא היה ידוע בקובנה כממחה לבדיקת שעטנז, ואף רבי מרדכי פוגרמנסקי היה בא לאבא לשואלו שאלות בנושא".

כאשר פנה הצדיק הפרוש ללכת, לזה אותו אבא עד לפתח החנות, אף פשיצא הלה מהחנות מיד התישב אבא צמוד לתנור הברזל כשהוא משלב את זרועותיו על חזהו וכלו רועד מקר. אבא בקש מהעובדים בחנות להכניס פחמים רבים לתנור, כדי שיוכל להתחמם, ואכן תנור הברזל להט פלו והפך אדם, עד כי נשקפה סכנה שהחנות תעלה בלהבות... אבא התרחק כל הזמן מהחם הלוהט שבקע מהתנור ונחה שהחם יתפשט בחנות וירגש יותר, ומרב הקר התקשה אף לדבר. בינתיים רצה אמא והביאה לאבא את מעיל הפרוה של שבת, ואבא לבש אותו ונגוע מעט מהרעד שתקפו בשל הקר. לאחר שאבא התאושש, נגשה אמא ושאלה הסבר לי בבקשה, כיצד יכלת לסכן את חייך ולתת את מעילך בקר העו כל כך השורר בחוץ? אתה הרי אדם חלש וחולה לב ואב לילדים קטנים, ועל ידי המצוה שלך כמעט גרמת לאבדו עצמך לדעת חס ושלום! אמא הצדקנית המשיכה בדבריה, ואמרה פי פשנתו אבא לפרוש את הפסך בעבור הצדקה שבקש, היה צריך להוסיף לו סכום כסף גם בשביל קניית פרוה, והפרוש היה הולך לחנות לקנות לעצמו מעיל פרוה, שהרי בין כך ובין כך יצטרכו בעת לקנות לאבא פרוה אחרת...

לאחר שחזרה נשימתו הסדירה של אבא ויכול היה לענות, הסביר את מעשיו, ועד היום מהדהדים באזני דבריו של אבא: 'כשראיתי את הפרוש התלמיד החכם הגדול והצדיק נכנס אל החנות כשהוא לובש בתלוק עליו דק, וכלו רועד מהקר הגדול ושפתיו פחלות מקר, ראיתי ספר תורה שרוי בצעור! ובמצב שכזה אין חשבונות, כי הרי צדיק עצום רועד מקר גדול. נכונה העבדה שספנתה את חיי ושאיני אב לילדים קטנים, אולם מה תפקידי, ומה עלי לעשות? האם איני חייב להוריד מיד את מעיל הפרוה שלי ולהלבישו לאותו צדיק כדי שיפסיק לרעד מחמת הקר? לאחר שנתתי לפרוש את המעיל ליתתי אותו כדי שלא ירגיש שאני רועד מקר, ורק לאחר שיצא יכלתי להתישב על ידי התנור הלוהט ולחכות שתביאי לי את מעיל הפרוה של שבת".

ומסים הרב גיבולטר את ספורו: "אם רוצים לדעת מה היה יהודי דור העבר, הרי שעבדה זו מוכיחה בצעיר אנפיו את גדלותם. כאשר רואים ספר תורה חי בצעור, אין שום חשבונות, שום מחשבות, העולם עוצר מלכת". והוא מוסיף ומצין כי "הפרוש הצדיק זכה לעלות לארץ ישראל שם פרץ המלחמה, ונודע בארץ כאחד מצדיקי הדור, אך את שמו לא אזכיר משום כבודו, אולם ספרתי את המעשה כדי להסביר את ערכו של תלמיד חכם בעיני יהודים בעבר".

ויחלם יוסף וגו' (לו. ה) - צריך לדעת, למה היה יוסף מגדיל השנאה כמה שהיה מספר חלומות גדולו מגידות, ומאחר אחר יודעו כי הוא שטאוי בעיניו כמאמרם ז"ל בפסוק ויאמר לו הנני שמסר עצמו למיתה. ואולי כי נתפון להודיע אותם כי מן השמים הגלוהו לקעלה ומעשה עקב היא בהקפמת עליונים ומזה יחדלו משנאו אותו:

או כפון להודיעם, כי עדיו יצטרכו אליו ויבואו וישתחוו לו, ואולי כי בידעם בן ירחיקו השנאה לכל ינקם מהם לעת יפלו לפניו, כי השבטים יכופו ראשם לגרות אל עליו ולמצביה:

כי אסירכתיני וגו' (מ. ט) - אולי שהתנה עליו שלא יתקם הפתרון הטוב אלא תנאי אסירכתיני, וטעם יוסף ששם בטחונו בו, לצד כי ראה חלומי יגיד בשורה טובה כי ישראל נמשלו לגפן, כאמרם בפסוק והנה גפן לפני וגו', ואם לא בא החלוס אלא לדבר הנוגע לשר המשקים, היה די לה להראותו שנתן הכוס על יד פרה, אלא ודאי הראוהו על יוסף שהוא הגפן שהיה לפניו שם בבית הספר. ואמרו והוא כפרחה פרושה, שתפריח ותעלה הגפן. נצה - פרוש יתעלה מפרוה למדרגה, והוא שהודיעו מכלל הפתרון ואמר לו כי אסירכתיני וגו' ואחר האמת בן היה, שעל ידי נתעלה יוסף, וסבר יוסף שפרש לו הדבר הנאמר לו בחלוס ונלה לו סודו. וטעם שנגעש יוסף, כי טעה בהשבו כי מרצונו של שר המשקים תהיה מעלת יוסף, ולא בן הוא, שאמת כי ה' יעשה הדבר על ידו אבל לא לרצונו, וכמו שפן היה, שעל פרוה דבר אל פרוה ושם אהנו. ובמראה החלוס שהודיעו הדבר לשר המשקים, כדי שיתפשו יוסף בדבר, לא שישים בטחונו בו:

דברי הימים

ביום ה' בכסלו תרכ"ט, נולד רבי ישראל מסטולין, שנודע בכינויו 'הינוקא', שכן התייחס מאביו בעודו בן פחות חמש שנים, אך אביו רבי אשר השני מסטולין ודגה "בית אהרן" מסרלוין כבר התבא על נדל שמתו, והחסידים שמו בעיניהם ב' והודיעוהו להנהגת תענה, והוא אכן החל להנהיג כבר בהגיעו למצוות.

הכינוי 'ינוקא' שמשמעותו התנונה בארמית, ניתן לכמה מצדיקי החסידות לדורותיהם שהתורו בהנהגת עדתם עוד בצעירותם. מקור הכינוי מהמקרא הנודע בפרוה בנו של רב המונט סבא ששמו לא פרוש, ושם מסופר כי פעם עברו התנאים רבי יצחק ורבי יהודה בכפר סכני והתפללו בבית רב המונט שלא היה בבית ולא ידעו מי בעלי הבית, והתפללו מחבו הקטן שבבית שלא רצה להתברך בהם מפני שראה שלא קראו קריאת שמע באותו יום, ומי שאינו קרא הוא בנידוי כל יוהם. המנהג החכמים על רוח קדשו והסבירו, כי היו עוסקים במצוות צדקה לחתן וכלה והיו פטורים מן המצוה, וכששאלוהו כיצד ידע זאת אמר להם שהריהו כן מבגדיהם. אחר כך תמיד הילך ודרש פסוקים בתורה, והתנאים ביקשו לדעת את שם אביו אך הוא לא נלה להם, וכשחזרו לרבי שמעון בן יוחאי נלה להם שהוא בנו של רב המונט. על פי המסורת, קבור הינוקא יחד עם אמו במערת מיר"י גיבוי בבית העלמין העתיק בצפת. רב המונט זה היה אפוא תמיד בן ששה חודשים, ואף מונב בפרוה שהיה חי עוד בן ששה חודשים ואילו רב המונט סבא המוכר במירא, הוא אמורא שחי מאוחר ממנו בדרו השני לאמורא בכל היה למדו של רב הכינוי 'ינוקא' מצא גם בביתו של רב המונט ינוקא דדרש בחשמל ובפא נורא ואכלתוהו במסתח חונת, וכן אמור בבבא בתרא כי "מיים שנחור בית המדקדק ניתנה נבואה לשומים ותנוקות".

על דמויות ינוקא נוספות נמנה גם נחמן קטופא / חטופא, עלישם שנקטק ונתפך לעולמו בילדותו בשנת ד"רמ"ז. כבר בימיו הראשון החל ללמד דברי תורה, אלא שאביו המגובל השתיקו ונעשה אלים עד יום הולדתו ה"ב, ואז התנבא את העתיד לכווד על ביאת המשיח והסתלק לעולמו. בנבואתו הפרסמו בספר "נבואת הילד", ונכתבו בארמית ירושלמית בחרוזים בסדר אלפא ביתא, אך קשה להבין את הרמזים שבהם, וגם לא ברור אם אכן הנבואה מקורית. כך גם הספר "אלפא ביתא דבריסר"א, והוא מספר על ינוקא פלאי, כי בן ששה אצא כפול לירמיהו הנביא (ספרא בנימטריא ירמיהו), והיה בעל ידיעות נפלאות והתוכח בחכמה עם המלמד שלו מלימדו אלף ב"ה, ואף שלמדו להלכה מסיפור לידתו של זה, הסתינו מהספר עצמו וראו בו יזוף מאוחר.

הרשב"א נשאל על תופעות של נבואה בומנו, והשיב בתשובה ארוכה בעניין כי לרוב אינם אלא נביאי שקר, ואילו המתנבאים שלא לפי כוחם הרוח מברות בהם, והוא מספר על ינוקא בעיר לארהו שאינו יודע ספר, והיה אמור כמה מוזמרים וכמה דברים, ואחר אמר להם הוא עצמו לעשות לו פרוה וכתבו מפיו אחת [בטראה הכוונה לשם קודש] ועשו ונתרא, וכאלו ראו מאנשים הרבה". שנתמנו גם חיבור נדיר ועשו בעתק יחיד בעולם בשם "פרוהי לחם", ונוקא בשם ישראל דב בער ב"ה שאול מרדכי טישלער מטורקא שנפטר בהיותו בחור בן כ"ב שנים ב"ה באלול תרכ"א, ואביו הדפיס את החיבור לזכרו, ובחזקתה הוא מספר כי מילדותו סבל "סורים וחדש ופרושים פלאים בתורה, ולדעתו אין ספק כי בא לעולם לתקן כמה מגוללים וידוע אבותיו, והוא הפלא בן זמננו". ישראל בשם נגל"ה, שבטעורו ילד קטן בשנת תשי"ד, כבר ידע את כל התורה כולה באופן פלא, עד שרבי אהרן מבעלזא השכיח ממנו הכל, והמארע הפלאי החביבם בעולם כולו.

ספר רבי ירחמיאל יהודה מאיר מאמשינוב, על אביו רבי שמעון שלום, כי עקרב שבת אחת, נכנס אליו יהודי עם גנו הצעיר, וספר כי הפך נחן בקול נעים והוא רוצה לעודדו ולחזקו, ולכן הוא מבקש מהרבי שיכבד את בנו לנגן בזמן עריכת 'השלקח' בכלי שבת, את מזמור 'שיר המעלות' שנוהגים לומר לפני ברפת-המזון. והסבסם היה, כי הרבי יסמן בידו סמון בלשהו, והפך בין מזה מתי עליו להתחיל לשיר את המזמור. בליל שבת, בעת עריכת השלקח, קדש הרבי, נטל ידיו לסעדת השבת וטעם משהו, וזמן קצר לאחר מכן כבר נשמע קולו של הילד כשהוא פותח בקולו הנעים ושר: "שיר המעלות בשבוע ה' את-שיבת ציון"... מסתבר, כי בטעות היה נראה לילד שהרבי סמן בידו כי כבר הגיע זמן ברפת-המזון, אף שהדבר היה בתחלת עריכת השלקח שהיה נמשך תמיד משך שעה, אולם הרבי התעשת מיד והצטרף לשירתו של הילד בלי לגלות כל סמון של אי-נוחות. צבדו החסידים לא הבין מדוע הרבי מקצר בפעדה ומסיימה זמן קצר לאחר שהחלה, אלא שהרבי העדיף לומר על המשך עריכת השלקח וסעדת השבת, רק כדי שלא לפגוע בכבודו של ילד יהודי!

במשך תקופה היה הרב משושבין מוסר שעור קבוע בביתו שבירושלים, לחבורת תלמידים שומעי לקח. באחד הימים הגיע קצב יודע ספר אל בית הרב, ובקש להכנס לשמע את השעור, והרב הסכים. הלה הנהג משעורו של הרב, והחליט להגיע בקביעות לשמיעת השעור, אלא שהיה מגיע הישר מהאטליו שבבני-ברק, כשהוא לבוש בבגדים בהם עבד כל היום בחנותו בהמות והם הדיפו ריח עז. הרב משושבין היה פדוע איסנים בטבעו, והוא התקשה מאד לסבל את הריח שנדף מהבגדים, אך יותר ממה שהיה איסנים ואינו-טעם המקפיד על נקייו ונפשו סוללת מדבר מאוס, היה אינו-רמדות ונקיית נפשו היתה להפליא, ולא אמר לאיש מאומה אף לא ברזו, אלא שלאחר כל שעור, היה חש הרב שלא בטוב, ואף שהמטב הפך להיות בלתי נסבל, המשיך להבליג כדי שלא לפגוע בכבודו של יהודי. לאחר תקופה פשראה הרב שאין שנוי במצב, ספר באחד השעורים על אחד מגדולי ישראל שהיה נוהג ללבוש בבגדים מיוחדים לקראת למודו, מתוך הכבוד שהעניק לתורה הקדושה, והרב קנה שהלה יבין את הרמז, אלא שגם זה לא הועיל והאיש כלל לא הבין כי עליו לשנות את דרכיו. פמה ממשותף השעור שהחזינו שפכל שבעור הרב בעטיו של אותו קצב, והשכילו להבין את כוננו בספור הדברים על החלפת הבגדים לפני השעור, בקשו ממנו רשות להעיר לאיש על הצער שהוא גורם לרב, אלא שהוא התנגד לכך בתקף מחשש שמא יכלימו את האיש וילבינו את פניו. בסופו של דבר לא נותרה לרב הבררה, אלא לבטל את השעור לחלוטין באמתלה כי הוא נחלש ואין בכחו למסר שעור קבוע ברבים, ובכך שלא לפגוע בכבודו של יהודי.

לאחר פטירתו של רבי חיים שמואלביץ, נערך לזכרו הספד בבני-ברק, ושורה של רבנים ידועים עמדו ובכו את הסתלקותו של ראש הישיבה הנערץ ועוררו את השומעים ללכת בדרךיו. בשעת לילה מאחרת

הגיע תורו של רבי שלום שבדרון שנועד לנעול את שורת המספדים, ואף ששרח והגיע מירושלים וישב שעות ארוכות בשהוא מאזין לכלל ההספדים, הביט בשעורו וראה כי השעה קרובה לשתיים עשרה בלילה, עלה והכריז: "רבותי, השעה מאחרת, ואיני הפך לעכב איש, הרי למדנו מרבי חיים המנוח, כי 'בין אדם לחברו זה אש, ואש בוערת'!" קרא את הפסוק "ומחה ה' אלקים" פנהו, וירד מהדוכן, ואמרו השומעים, כי הספד זה השפיע עליהם עמוקות, וקמדו שאף לכבודו של אדם גדול לא גורמים צער לרבים ולא מעפבים אנשים בשעה מאחרת בלילה, כי 'בין אדם לחברו זה אש'!

באחד הימים התפק אדם על דלתו של רבי אהרן ליב שטיינמן, וכיון שהלה היה מבר במחזו על הפתחים ומבקש צדקה, תחב מטבע לידו והלה הלך לדרכו. אלא שהלה שב על עקבותיו לאחר דקה ושתיים, ושוב נקש על הדלת. התפלל רבי אהרן ליב, אך כדי שלא לפגוע באיש, לא אמר דבר אלא רק החזו בידו בפליאה כאומר 'הלא כבר היית פאך?!' אלא שהאיש הסביר כי הוא לא בא לשם בקשת נדבה, אלא הוא מבקש לשוחח עם הרב. הזמינו הרב פנימה, והלה ספר כי בנו הגיע למצות והוא מבקש להכניסו לישיבת פוניב' לצעירים שבראשה עומד הרב. הצטדק רבי אהרן ליב בדרבו שאין הוא מתערב בנושא שבוצ תלמידים, הנתון לסמכותו הפלעדית של רבי מיכל יהודה לפקוביץ, ואף הביע את חזות-דעתו כי הפכוים לקבל את הנער קלושים, שכן מחזור התלמידים החדש שלא עד אפס מקום. אלא שבכל זאת התענו הרב שטיינמן ובקש להבין: "מדוע לא דברת עמי מיד כשהגענו בפעם הראשונה ונקשת על דלתך? וכי בזמן הקצר שבין שני הבקורים שלך, חשבת על העיון להכניס את בנו לישיבה?" בנוך האיש והרבי, כי גם בפעם הראשונה בקש לשוחח עם הרב בענין גנו, וכלל לא הגיע לשם קבלת נדבה, אלא שבין שערב שטיינמן לו מטבע, נטלו ופנה להתדפק על דלתו השניים ביתים, ושוב חזר לדבר בענין גנו. כששמע רבי אהרן ליב את דבריו, חזרו פניו פסיד והוא התמלא צער: "אוי ואבוי! הפכתי אותך למקבץ נדבות", והחל להתחנן בפני האיש שישלח לו על כך. מוכן מאליו כי האיש כלל לא הבין מה מקום כאן לסליחה, ש"הרי ראש הישיבה צודק, ומלאכתי היא לקבץ נדבות וכך אני עושה תמיד, למטע הפעם הזו שפאתי למטרה אחרת", אלא שלמרות כן ההסברים לא נחה דעתו של רבי אהרן ליב, והוא סע כי "בין שנקשתי ופגעתי בכבודך, עלי למצוא דרך לכפר את העיון", ואף שמעולם לא התערב בענין קבלת בחורים לישיבה, חרג הפעם ממנהגו ופעל להכניס את הבחור אל הישיבה, וכאן נפתחה מסכת שלמה שנמשכה במשך שנים ארוכות, כאשר רבי אהרן ליב מהמסר למען הבחור ועוקב אחר התקדמותו יום-יום, ומסיע לצמיחתו התודנית. הלוי נמשך גם פאשר הבחור עמד לעלות לישיבה הגדולה, ורבי אהרן ליב פעל למענו והמשיך ללוותו עד שהתפתח ונעשה תלמיד-חכם מכלג ומרביץ תורה נודע, וכל זאת רק עקב חשבו דגודו של פגיעה בזולת!

אלה תלדות יעקב יוסף (י.א. 1848) אחר חבת אלה של פסק, לרזו שנפסקה ישיבתו של יעקב בארץ נענו אחר שבקש לשבת בשלוח בארץ נענו, וחבת יעקב מסעמת בטעם רביע שבקש לרזו ולנח בארץ, אלא שפך עליו רגזו של יוסף שגרש ממנו כדי שירד למצרים, ולכן מסעמת חבת יוסף בגרשים. (מספר 1848)

שמעון-א החלום הזה אשר חלמתי (י.א. 1848) למה היה יוסף צריך לבקש מאחיו שישמעו את חלמו? והלא בפסוק שלפניו נאמר ויצר לאחיו: אלא שתחלה אמר להם שחלם חלום והחל לספרו, ומסנאחו לא רצו להטות און להקשיב לדבריו, ולכן קרא שוב שמעון נא את החלום הזה אשר חלמתי, כלומר - הקשיבו נא לדברי ושמעו את דבר החלום. ולכן מטעמות החבות שמעו-נא בטעם זקן גדול, לרזו שקרא להם בקול גדול כדי שיאזינו לו. (מספר 1848)

הרמב"ן כתב על הפסוק "ויסופו עוד שנת אחר על-חלמתי ועל-דבריו" שזראה בלשון פבולה, כי הם שנאו אותו גם על עצם חלמנותו וגם על צורת הספור, והיה מספר אותם "במתהלל", ולכן מטעמות החבות שמעו-נא בקול גדול, לרזו לכה שחם חזבו שהיה מרים קולו בספור את החלומות, מתוך שהוא כמתהלל עליהם. (מספר 1848)

ועתה! לכו ונמנרו (י.א. 1848) אחר חבת ועתה של פסק, לרזו שלא היתה פונתם ללכת ולחזר אותו מיד בלי עיון בריו, אלא להפסיק עתה ולהתיישב מה דיו של יוסף, ולפי מה שמתקבל ברין כדי יעשו ולא תליה לחרו אותו בחפזון. (מספר 1848)

לכו ונמנרו לישמעאלים (י.א. 1848) בטעמי גרשים מחר רביעי, לרזו לדבר המרש שפונת אחי יוסף היתה, למכר את יוסף לישמעאלים ויהיה עבר חמורת הגורה שאמר הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים "ועברו וענו אתם ארבע מאות שנה", ובקשו לרזו ולשלחו לחיות עבר, ועל-ידי כך היה מחר רביעי - ויחזו מצות ארבע מאות שנה ורק חזר רביעי וישבו יחדו. (מספר 1848)

על הפסוק "ויחננו אותו להמיתו" מפרש רש"י: "אחיו - פמו אותו, עפלו כלומר, ויחננו אותו להמיתו להבין את אריות דבריו והקפידים בקנינים אחיו בש"ת" "אחיו האחר", ומקורו מכתבי המקרא רבי שמשון מאוסטרופוליס בסוף "מאמרי הגתים" וכן במקור פתב"ד, מוכא מעשה נפלא שהכס קדמון בשם רבי נחמן פרישמואל, שהתקשה להבין את דברי רש"י אלו, עד שגלה כי יש בדבריו סוד נסתר, כי רש"י היה צנוע ונמו כאן סוד עמק למה חנו נעשה הפלאה מטורין, והוא מספר כי חנה על קברו של רש"י "הייתי בוטט בגלל יחזיו מרשע על קברו, ויצא מעט ששן מקברו ונרעתי לאחורי, ונראתי פסיד של אש, וזה לשוני את התרועע לגלות לך ויחננו אותו פמו אותו עפלו, כלומר אליו, כי התייר לך? ומיד פשה לכתמי ד' אמות לאחורי שמעתי קול קמקמ דקה 'תשחיר עיניך פתעתי, ואם לאו אין לך תקנה', והוא משיב לספר כי השמשו כל אותו הלילה על קבר רש"י עד שזכה לשמע שם פרו "אני שלמה בר יצחק התעניתי כמנון תר"ג תענית רבאים וחי משפחות וימים טובים" עד שחפרתי ופרושי על התורה שבכתב ושפער פה וכלי, עז שם פאריבת.

רבי אפרים וזמן מרגלות כביא כי "יש אפרים" באפרים בענין, אך פוהת לבל אלו השרוים בני "אחיו" שחם מלאו את יוסף בגללים וינחמיהו, אלא למדו על מלות אלו שיש לקרוא בלשון אלו, והקדוים לזו מלות אלו עפלו", והוא סיפק כי "כחן שתיק פתוב רק 'פמו' והסופר העתיק פגיעת עפלו, ושוב העתיק עם פמו וגם עפלו, ואתר פה העתיק אלו במקום אותו לתקון הלשון, וזלה חבת רש"י "אחיו פמו אלו כלומר עליו".

אך ב'ספר הגר' א' מביא כי הגר' א' מולינא פרש בפשיטת את דברי רש"י, שלא נמשך את חבת 'אחיו' שחם מלאו את יוסף בגללים וינחמיהו, אלא הפנה שהתנבלו אליו פה, והוא כמו הפסוק "עד-באו לדבר אחי" שהפנה עפלו, או כמו הפסוק "לא נעשה עמו דבר" שבמקלה שהפנה אליו, וכנת שתי המלים 'אחיו' עפלו - אלו, ואף פאן "ויחננו אותו" - אלו, ובתרגום אנגלוס "חשיבו עליו למקטלה", וכן מביא ב'לקוטי הגרשוני' שם רבי יחזקיה אבשיץ.

בראשית ימי הנהגתו של 'הקלחת' הושע"ז מציאלא בירושלים, לא היה לו לעתים אפלו עשירי למנו, אך את הבחורים שהיה מארח בביתו במטרה להצילם מרוחות זרות ולתדריכם בדרך ה', היה מעודד להשתלב בקהלות ידועות ולהתדבק בצדיקים מפרסמים. ואמרו עליו, שהיה הולך בדרך זמנו רבי ירחמיאל מפשטיסא בנו של יהודי הקדוש, שרבים מחסידיו של הרבי ר' בונים פאיש אלו כדי לסעוד על שלחןו פחגים וינחמיהו, פיון שהסעדה בבית רבי בונים לא הסיפיקה לכלם, ולאתר שהיטיבו לבם על חשבונו של המארח רבי ירחמיאל, היו הולכים אל רבם הרבי ר' בונים ונתנים לו פתקא פנהגו עם פדיון נאה בצדקה... והנה רבי ירחמיאל אומר בהלצה: "אותי הם מכבדים בהוצאה, ובהכנה הם מכבדים את רבי בונים..."

"לך-נא ראה את-שלום אחיך" - לך-נא' הוא מלשון הולכה והנהגה, שכן למד יעקב אבינו את יוסף בנו, להנהיג בעצמו הנהגה לחפש תמיד ולראות את שלמותם של אחיו, את המעלות שהם ולא את חסרונותיהם ופגמיהם, ועל-ידי כך תתבטל המחלוקת ויגדל השלום.

(הרבי ר' בונים מפשטיסא)

ספרי 'שבת טיש' ו'מידות טיש'
 בחנויות הספרים המובחרות
 לכמויות במחיר מיוחד: 02-5806777
 5806777@GMAIL.COM